

La contribució de la llengua internacional esperanto a favor de la diversitat lingüística

Abel Montagut

(Catalunya, llicenciat en filologia romànica per la U.B.)

1. **Dades bàsiques** sobre la llengua internacional esperanto
2. **Com afavoreix** la diversitat lingüística?
3. **Algunes puntualitzacions**
4. **Propostes d'actuació**
5. **Conclusions**

1. DADES BÀSIQUES SOBRE LA LLENGUA INTERNACIONAL ESPERANTO

- 1.1. És la *interlingua* neutral usada des de fa 117 anys. Fou proposada pel Dr. Zamenhof, amb el nom de Llengua Internacional (*Lingvo internacia*) en un opuscle publicat a Varsòvia el 1887. *Esperanto* és el pseudònim que va fer servir l'autor.
- 1.2. Va adquirir un ús social a partir del 1905 quan es va celebrar el primer congrés internacional a Boulogne-sur-Mer, França.
- 1.3. Actualment és una llengua viva amb un nombre de parlants que va, segons les estimacions més fiables, de 40.000 a 150.000; és impossible de precisar-ne el nombre perquè no hi ha censos realitzats en aquest sentit. Cal tenir en compte que el 80% de les llengües del món no passen de 100.000 parlants. Per tant, és una llengua perfectament normal.

2. COM POT AFAVORIR LA CONSERVACIÓ DE LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA?

- 2.1. En les condicions actuals l'afavoreix:
 - 2.1.1. Per mitjà de **la difusió del coneixement de les diverses llengües**, especialment de les minoritàries (quan es fan congressos, per internet, @, exposicions i festivals de les llengües, organitzant-los o col·laborant-hi.)

- 2.1.2. Per mitjà de **la pràctica de la diversitat lingüística**: tots els parlants de la interllengua són almenys bilingües. Molt sovint són trilingües o més, i manifesten un interès elevat per les llengües en general.
- 2.1.3. Per mitjà de **la valoració de la igualtat** de drets lingüístics sobre la base d'una comunicació neutral, bandejant la imposició o predomini de cap llengua nacional. Aquesta idea hi és clarament des dels inicis en textos de Ludwik Lejzer Zamenhof [Lluís Llàtzer Zamenhof] (1887, 1900, 1905...), dels congressos mundials, etc.

2.2. En unes condicions òptimes d'ús generalitzat, una interllengua neutral afavoriria la preservació de la diversitat lingüística en un marc global de l'ecologia de les llengües. La diversitat lingüística és viable avui dia si és compatible amb la comunicació global. Si no fossin compatibles només hi cabrien dos extrems: l'aïllament de cada llengua o la desaparició de la diversitat autèntica (no folklòrica)

Una interllengua neutral fa compatibles aquestes dues dimensions en un grau òptim. Perquè:

2.2.1. Afavoreix l'equilibri lingüístic i la reciprocitat cultural

Amb un aprenentatge generalitzat d'una llengua internacional neutral, també els parlants d'anglès necessitarien aprendre-la, el qual situaria tothom en una situació de més igualtat i generaria un intercanvi recíproc i no unidireccional de la cultura. Es reduiria el monolingüisme, que implica un tancament mental a la diversitat. Tot plegat afavoriria la valoració general des de fora i l'autoestima dels parlants de les diferents llengües per petites que fossin, cosa que és un requisit essencial per a la conservació de cada llengua i, per tant, de la diversitat lingüística, tal com expliciten Mühlhäusler (1996/2002), David Crystal (2000), Akira Yamamoto (1998), Lynn Landweer (1998) i altres.

2.2.2. Possibilita un estalvi significatiu de temps que es pot dedicar a l'estudi d'altres llengües en l'ensenyament reglat o individual

L'esperanto és una llengua de comunicació plena però notablement més fàcil de dominar que una llengua nacional. Perquè consisteix de lexemes i elements internacionals molt difosos que es combinen amb plena llibertat d'acord amb els universals lingüístics. Vg. també el principi universal de l'assimilació generalitzadora analitzat pel psicòleg Jean Piaget.

El grau de facilitat de l'esperanto ve demostrat per una sèrie d'experiments empírics que s'han fet al llarg de la seva història, des dels anys vint (per ex. els supervisats per la Societat de Nacions) fins a l'actualitat. Segons la llengua d'origen i altres variables, el ventall va de 2,1 a 7,4. En tot cas, sempre resulta almenys el doble d'assequible que qualsevol altra llengua amb què s'hagi comparat, per ex. amb l'anglès per a un japonès o un xinès. De mitjana dona el resultat que un any d'aprenentatge de l'esperanto equival a 4 anys d'aprenentatge d'una altra llengua. L'estalvi de temps es podria dedicar perfectament a l'estudi d'altres llengües i cultures, també de l'anglès i evidentment de la pròpia, el qual afavoriria el conreu i la potenciació de la diversitat lingüística.

2.2.3. Implica la valoració de la igualtat i de la diversitat lingüístiques

Amb l'aprenentatge d'una interllengua neutral es difon sempre la idea d'igualtat, respecte, valoració i reciprocitat lingüístiques.

En cap cas la de substitució o de predomini unilateral d'una llengua aliena al grup històric o social que vol mantenir la seva cohesió i expressió genuïna.

Aquesta idea ha anat lligada des del començament amb la difusió de la interllengua esperanto.

D'aquesta perspectiva en podem dir ecologia lingüística integral, perquè dona una importància equilibrada i interrelacionada a la comunicació global, d'una banda, i a la comunicació local o nacional, de l'altra. Si ens oblidem d'una de les dues dimensions o polaritats, el contacte interlingüístic, que és enriquidor sempre i imprescindible avui dia, esdevé desequilibrat i el menys fort és el qui en sofreix les conseqüències.

Així doncs una llengua internacional neutral és una peça clau, una pedra de volta per a un equilibri ecolingüístic integral.

3. ALGUNES PUNTUALITZACIONS

Es troben algunes informacions errònies a la bibliografia especialitzada o en els estudis de caràcter general que cal rectificar. Les agruparé en dos blocs.

3.1. L'esperanto no pretén ser llengua única de la humanitat

- 3.1.1. Això quedà ben definit a la Declaració fundacional de l'esperantisme al 1905, aprovada unànimament al I Congrés a Boulogne-sur-Mer, i basada en formulacions del Dr. Zamenhof. Aquesta Declaració, que continua essent vàlida, expressa que l'objectiu és "estendre arreu del món l'ús de la llengua humana neutral, sense ingerir-se en la vida interna dels pobles i no prenent en absolut de desplaçar les llengües nacionals existents." ["neniom celante elpushi la ekzistantajn lingvojn naciajn"].
- 3.1.2. D'altra banda, la Unesco, en una Resolució de la Conferència General celebrada a Montevideo (Uruguai) l'any 1954, en els punts 4221 i 4222 constata que els resultats aconseguits per l'esperanto en l'aproximació dels pobles del món estan d'acord amb als objectius i ideals de la Unesco. Entre aquests objectius hi ha "promoure la fecunda diversitat de les cultures" tal com va recordar l'actual Director General (Koïchiro Matsuura) a la inauguració del Fòrum. La resolució de l'any 1954 fou refrendada per una nova Resolució de la Conferència General de la Unesco a Sofia l'any 1985, ampliant-la amb alguns consells precisos adreçats als estats-membres.

3.2. L'esperanto no ha fracassat

- 3.2.1. Ha esdevingut una llengua viva. Entre els centenars de projectes i d'experiments de llengua internacional, l'esperanto és l'únic que ha aconseguit d'esdevenir una llengua viva, usada socialment des de fa 4 generacions, amb una rica tradició cultural original i traduïda i amb una difusió a tots els continents. De fet, es tracta d'un èxit sense precedents en la història de la cultura.
- 3.2.2. Pel que fa a l'objectiu d'esdevenir una llengua internacional generalitzada, no es pot dir tampoc que hagi fracassat.
 - 3.2.2.1. En primer lloc, Zamenhof presentà l'objectiu sense fixar-hi un termini. L'any 1900 va escriure: "pot ser que es concreti d'aquí a un any, o que passin deu anys, cent anys o alguns centenars d'anys" i també pot ser que hi hagi dècades en què la idea s'adormi.
 - 3.2.2.2. D'altra banda, si l'objectiu d'una convivència equilibrada de les llengües, afavorida per una interllengua neutral, és desitjable, com es

pot dir que hagi fracassat? D'allò que és desitjable i positiu per a la humanitat no es diu que ha fracassat sinó que *encara no s'ha aconseguit*, i que per tant cal lluitar-hi.

- 3.2.2.3. Per ex. si hom creu que és positiu i desitjable, no es diu pas que “la igualtat entre l’home i la dona ha fracassat” (perquè a molts països i en moltes situacions hi ha discriminació), o que “la pau ha fracassat” (perquè encara hi ha guerra a molts països), o bé que una confederació o federació mundial o a nivell europeu ha fracassat... o la lluita contra el racisme... (la lluita per la democràcia, o pel vot de les dones, per la jornada laboral de vuit hores en el seu temps, l’alfabetització, la no explotació dels infants, la conservació de la natura, la igualtat de les llengües. Quin sentit tindria dir “l’ecologia lingüística ha fracassat”?)
- 3.2.2.4. Aquesta afirmació sorprèn més encara quan es diu a la mateixa pàgina, en un llibre de sociolingüística o d’ecologia lingüística, que les propostes o arguments a favor de l’esperanto són raonables, sense ni tan sols esmentar-les. Si són raonables cal analitzar-les, si són impossibles de realitzar, cal demostrar-ho.
- 3.2.2.5. Entre altres, consideren la viabilitat de la interllengua autors com Edward Sapir (univ. de Yale, EEUU), Umberto Eco (escriptor i semiòleg), André Martinet (Escola Pràctica dels Alts Estudis, França; formà part de l’associació IALA), Robert Phillipson, Tove Skutnabb-Kangas (i en l’àmbit català, Delfí Dalmau, Jordi Solé i Camardons, Albert Bastardas, amb reserves...)

Igualment és un error afirmar que l’anglès fa les funcions que pretenia fer l’esperanto (i, per tant, que l’esperanto ha fracassat davant de l’anglès). La difusió espectacular de l’anglès durant les últimes dècades és, entre altres aspectes, una mostra clara de la necessitat d’una llengua de comunicació internacional. Però la qüestió d’una ecologia lingüística integral que afavoreixi la conservació de la diversitat lingüística no està resolta amb l’anglès, per més que es tracti d’un anglès bàsic. Tant en una forma com en l’altra, no és neutral ni recíproc ni es pot dominar a un nivell suficient sense esmerçar-hi esforços descompensats a nivell econòmic, de temps i d’identitat nacional.

4. Propostes d'actuació

- 4.1. Realitzar experiments d'aplicació de la interllengua a diferents països alhora, esp. a la UE, perquè és on hi ha actualment més possibilitats de coordinació del sistema educatiu.
 - 4.1.1. Propostes concretes que s'han fet en aquest sentit: 1 any a primària i després assignatura opcional a secundària (i/o a la universitat); 10 minuts en començar la classe de llengua pròpia o de llengua estrangera. Aquests experiments s'haurien de realitzar d'una manera oficial, reconeguda, a diversos països alhora, i facilitant els contactes per internet, personals, els intercanvis... Caps de setmana intensius internacionals o estades d'una setmana o 15 dies, durant els quals és possible d'aconseguir un domini bàsic de la llengua.
- 4.2. És fonamental augmentar el prestigi de la interllengua juntament amb el prestigi de la valoració de totes les llengües. La base per a tot canvi social és la mentalització, la difusió de les idees més que no pas de les pràctiques concretes. Per augmentar aquest prestigi hi ha diversos camins: estudis seriosos, inversió de diners públics o privats (per a màrqueting, imatge: només allò que es considera modern, actual, es valora) tenint en compte que el cost de la pèrdua de la diversitat lingüística és molt més gran que el cost d'una inversió a favor d'una interllengua neutral i de suport a les diferents llengües. El cost social (i per tant també econòmic) que implicaria la pèrdua de la diversitat ha estat exposat clarament per David Crystal i altres. També en documents de la Unió Europea.
- 4.3. Pel que fa als estudis seriosos cal un estudi interdisciplinari de la comunicació lingüística a nivell mundial o europeu (des del punt de vista de la psicologia, sociologia, mitjans de comunicació, economia, política, dret, filosofia, antropologia, història, informàtica...). El professor Robert Phillipson considera que no hi ha gairebé res en aquest camp. És un aspecte teòric força oblidat tot i la seva importància decisiva per a la convivència.

5. Conclusió

- 5.1. Una interllengua neutral és necessària per a un equilibri ecològic de les llengües a fi de conservar la diversitat lingüística en un món caracteritzat per la comunicació i l'intercanvi a escala planetària.
- 5.2. D'aquesta perspectiva en diem *ecologia lingüística integral*. Una llengua internacional neutral és un element decisiu, una clau de volta per a un equilibri ecolingüístic integral.